

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

HİLELİ İFLAS SUÇU

Arş. Gör. Bekir IŞIK¹¹Altınbaş Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Hukuk Tarihi Anabilim Dalı, İstanbul
bekir.isik@altinbas.edu.tr ORCID: 0000-0001-6202-2932

Geliş Tarihi/Received Date: 16.05.2019 Kabul Tarihi/ Accepted Date: 23.05.2020

Özet

İflasa tabi bir tacirin borcunu ödeyemez duruma gelmesi halinde iflas kararı verilebilecektir. İflasa tabi kişi(ler), iflas kararından sonra müflis olacaktır. Buna mukabil bir iflas masası oluşturulur. Alacaklılar da belli sıraya girer ve bu alacaklarını iflas masasından talep ederler. Dolayısıyla bu suçun bireysel koruma sağladığı öngörülebilir. Anayasamızda da hiç kimsenin sözleşme sorumluluğunu yerine getirememesinden dolayı özgürlüğünden alıkonulamayacağı ifade edilmiştir. İşte bu çalışmamızda bu suç tipi geniş bir şekilde incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: İflas, Hileli İflas, Tacir, Müflis, Ekonomik Düzen

FRAUDULENT BANKRUPTCY

Abstract

A bankrupt decision can be made if a trader subject to bankrupt fails to pay his debt. The bankrupt(s) will be bankrupt after the bankruptcy decision. On the other hand, a bankruptcy table is created. Creditors also come in a certain order and demand these from the bankruptcy desk. Therefore, it can be predicted that this crime provides individual protection. It is stated in our Constitution that no one can be detained because of not being able to fulfill the responsibility of the contract. In this study, this crime type has been examined extensively.

Keywords: Bankruptcy, Fraudulent Bankruptcy, Trader, Bankrupts, Economic Order

1. GİRİŞ

İflas, İcra ve İflas hukukunun konusu olmasına rağmen pozitif hukukta Ceza Hukuku ile ilişkisi, konumuz olan hileli iflas suçu ile bir kez daha görülebilmektedir. İflasa tabi olan tacirler hakkında borçlarını ödeyemez duruma geldikleri takdirde iflas kararı verilebilmektedir. Borçlu tacir, iflas kararı verilmeden evvel borcunu ödeyebilirse iflas etmekten kurtulacaktır. Ancak tacir, borcunu ödeyemez ve iflas kararı verilirse müflis sıfatını kazanır. Böylece müflisin bütün malvarlığı ile bir iflas masası oluşturulur. Alacaklılar belli bir sıraya göre bu iflas masasından alacaklarını elde ederler. Bazen borçlu tacir, iflas kararından önce veya sonra bazı malvarlığı değerlerinin iflas masasına girmesini önlemek isteyebilir. Bu yüzden de malvarlığı değerleri üzerinde bazı hileli davranışlar gerçekleştirebilirler. İşte bu çerçevede Türk Ceza Kanunu'nda "hileli iflas" suçu düzenlenmiş ve muhtelif hileli davranışlar için yaptırımlar öngörülmüştür. Planlanan makalemizde ise bu suç tipi kapsamlı bir şekilde incelenecektir.

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun "Hileli iflâs" başlıklı 161'inci maddesine göre "Malvarlığını eksiltmeye yönelik hileli tasarruflarda bulunan kişi, bu hileli tasarruflardan önce veya sonra iflâsa karar verilmiş olması halinde, 3 yıldan 8 yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır." Bu hükmün akabinde hileli iflâsın oluşması için hangi durumların tecessüm etmesi gerektiğine yer verilmiştir. Buna göre "Hileli iflas suçunun oluşması için,

- Alacaklıların alacaklarının teminatı mahiyetinde olan malların kaçırılması, gizlenmesi veya değerinin azalmasına neden olunması,
- Malvarlığını kaçırmaya yönelik tasarruflarının ortaya çıkmasını önlemek için ticari defter, kayıt veya belgelerin gizlenmesi veya yok edilmesi,
- Gerçekte bir alacak ve borç ilişkisi olmadığı halde, sanki böyle bir ilişki mevcutmuş gibi, borçların artmasına neden olacak şekilde belge düzenlenmesi,
- Gerçeğe aykırı muhasebe kayıtlarıyla veya sahte bilanço tanzimiyle aktifin olduğundan az gösterilmesi gerekmektedir."

Hukuk devletinin varlığı için gerekli temel ilke olan kanunilik ilkesi bazı sonuçlar doğurmakta olup, konumuz bağlamında bu sonuçlardan belirliliğin sağlanması önem arz etmektedir. Suçta ve cezada kanunilik ilkesi, kanunun suç saydığı fiillerin ve bu fiiller karşılığı öngörülen yaptırımların kanun tarafından açıkça düzenlenmesi gereğini ifade etmektedir. Suç ve cezaların salt kanunla düzenlenmiş olması yeterli olmayıp, ilgili suçun unsurları ve sonuçları aynı zamanda herkes tarafından anlaşılır, net ifadelerle düzenlenmiş olması gerekmektedir.¹ Çalışmamızda bu konuyu seçmemizdeki nedenlerden biri de bu anlaşılabilirlik bakımından bu suç tipi için katkıda bulunmaktır. Ayrıca incelememizde sadece kasten (olası kasta da değinilecektir) işlenen hileli iflas suçu ele alınacak olup taksirli iflas suçuna değinilmeyecektir. Zira ikisi de iflas kelimesini içerse de hileli iflas suçu zaten başlı başına kapsamlı bir konu olup sadece bu suç tipi kapsamında dahi birçok hususta tartışma bulunmaktadır. Bu çerçevede evvela korunan hukuki değer ne olduğu ortaya konulacak, özellikle de bireysel korumanın yanı sıra ve hatta daha ön planda olan toplu bir korumanın varlığına dikkat çekilecektir. Elbette ulaşılabilecek olan bu sonuç, maddi unsurlar ve suçun özel görünüş biçimleri bakımından da önem arz etmektedir. İşte bu nedenle bu çalışmamızın yapılması ve öğretiyeye sunulması ile, suçların belirliliği ilkesi bağlamında da katkı sağlamayı amaçlıyoruz.

¹ Âdem Sözüer, "Prof. Dr. Dr. h. c. mult. Hans-Heinrich Jescheck'in Türk Ceza Hukuku Reformuna Katkıları", Risk Altındaki Global Dünya Toplumu ve Ceza Hukuku, İstanbul 2011, s.247.

Korunan hukuki değerin ardından öncelikle suçun unsurları dışında kalan ve cezalandırılabilirlik koşulu olan iflas kararı ele alınacaktır, bu noktada iflas kararının hukuki niteliği üzerine detaylı bir şekilde inceleme yapılacaktır. Akabinde suçun unsurları sıralı olarak suç sistematığına uygun olarak incelenecek, bu bağlamda maddi unsurlar kapsamında sırasıyla fail, mağdur, konu, fiil ve netice unsurları üzerinde durulacak, manevi unsurla hukuka aykırılık unsuru ortaya konacaktır. Nedenellik bağı, objektif inadiyet, nitelikli unsurlar ve kusur başlıkları üzerinde, tartışma olmadığından ve genel kurallar geçerli olduğundan durulmayacaktır. Suçun özel görünüş biçimleri altında ise teşebbüs, iştirak ve içtima konularında doktrinde farklı görüşler dikkate alınarak bazı fikirler ileri sürülecektir. Nihayet yaptırım ve dava zamanlaşımı hususlarında da irdeleme yapılacaktır. Tüm bu incelemeler yapılırken benzerliği malum Alman hukukundan da yararlanılacaktır.

2. KORUNAN HUKUKİ DEĞER

Hileli iflas suçu ile birden fazla hukuki değerin korunduğunu söylemek mümkündür. Modern hukuk sistemlerinde iflasın genel nedeni olarak gösterilebilecek olan bir borçlunun borcunu ödememesi veya ödeyememesi (ödemelerini tatil eylemesi)², aslında cezai yaptırıma tabi edilmemekte, bu bağlamda bir borçlunun iflas etmesi netice olarak cezalandırılmamaktadır.³ Anayasamızın 38'inci maddesine 4709 sayılı Kanunla eklenen 'Hiç kimse, yalnızca sözleşmeden doğan bir yükümlülüğü yerine getirememesinden dolayı özgürlüğünden alıkonulamaz' şeklinde ihdas edilen hüküm de bunu destekler niteliktedir.

Bazı hallerde borçlu konumundaki şahıs, alacaklılarının alacaklarına erişmelerini engellemek amacıyla hileli davranışlarda bulunmakta ve bu davranışlarıyla hakkında iflas kararı verilmesine sebebiyet vermektedir. Böylece borçlu, iflası bir kaçış noktası gibi görmektedir, bu bağlamda hem alacaklılarını aldatmakta hem de bu şahısların zarara uğramalarına neden olmaktadır.⁴ Üstelik borçlu, bu tür davranışları ile hukuk düzeninin, hassaten ekonomik düzenin bozulması tehlikesinin ve toplumsal olarak olumsuz tezahürün olmasına yol açabilmektedir. Evleviyetle iflas, ülkenin ekonomik ve toplumsal yapısını olumsuz etkileyebilecek doğrudan bir niteliği haiz iken, iflasın neden olduğu ailevi ve ekonomik yıkımların tek başına ceza hukuku anlamında bir müdahaleyi gerekli kılacak şekilde olmaması karşısında bu iflasın bilhassa da hileli davranışlarla gerçekleşmesi bu türden müdahaleleri gerekli hale getirmektedir.⁵ İşbu nedenle Türk Ceza Kanunu'nda hileli iflas suçları, malvarlığına yönelik suçlar kısmında düzenlenmiş, borçluların bu tür hileli davranışlar ile alacaklılarının alacaklarına ulaşmalarının önüne geçmelerine engel olunmaya çalışılmıştır. Dolayısıyla bu suç tipinde borçlu, borcunu ödeyemediğinden dolayı cezalandırılmamakta, kendi hileli davranışlarıyla borcunu ödeyemez duruma gelmesi yahut ödeyemiyormuş gibi görünmeye çalışması durumlarında cezai yaptırıma tabi tutulmaktadır.⁶

Hileli iflas suçu ile hem bireysel hem de toplumsal bir korunma sağlanmaktadır.⁷ Bu nedenle bu suç tipinin suç olarak düzenlendiği bu hükümlerin Anayasaya aykırılık içerdiği iddiasının makul görüldüğünü söylemek

2 Baki Kuru, *İcra ve İflas Hukuku Ders Kitabı*, İstanbul, Legal, 2016, s. 355.

3 Şanal Görgün, *Hileli ve Taksirli İflas*, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Dergisi, Cilt IV, Sayı 1, Ankara, 1972, s. 434

4 Mustafa Artuç, Hasan Tahsin Gökcan ve Osman Yaşar, *Türk Ceza Kanunu Yorumu*, Ankara, 2015, s. 5266.

5 Sedat Bakıcı, *5237 Sayılı Yasa Kapsamında Ceza Hukuku Özel Hükümleri*, Cilt 1, Adalet Yayınevi, Ankara, s. 867.

6 Behiye Eker Kazancı, *Hileli ve Taksirli İflas Suçları*, HPD Yayınları, Sayı 9, 2006, s. 153

7 İzzet Özgenç, "İflas Suçları", Haluk Konuralp Anısına Armağan, Cilt 2, 2009, s. 339

her türlü izahtan varestedir.⁸ Bu suç ile bireysel koruma sağlandığı makul görülebilir. Zira alacaklı kişilerin mümkün olduğunca somut taleplerinin borçlunun malvarlığı değerinden karşılandığından, bu suç ile ilk olarak iflastan olumsuz yönde etkilenmiş olan iflasa tabi kişiden müccel alacaklı durumda olan kişilerin alacak hakları, ikinci olarak da borçluya karşı alacaklarını ödeyeceklerine dair kendilerinde oluşan güven ve itibar korunmaktadır.⁹ Böylece borçlunun tek bir alacaklısı da olsa iflas mümkündür, illa ki ekonomik olarak genel düzenin bozulmasını gözlemlemek gerekmeyecektir. Buna mukabil önemi haiz konulardan biri de alacaklılardan birince yapılan iflas takibine yönelik neticesinde iflas kararı verilmiş olması ile müflise karşı bütün alacaklıların takibe girebilmesidir. Dolayısıyla birden çok alacaklının olması durumlarında tek bir alacaklının hakkının korunduğundan değil de tüm alacaklıların hakkının korunması değerlendirilecektir. Alacaklılardan biri diğerine tercih edilemeyecektir. Buna yönelik denilebilir ki korunan hukuki değer, tüm alacaklıların malvarlığı olup bireysel yönden tek tek koruma sağlamakta fikrinden sapılmayacaktır. Buradan şunu çıkarmak gerekir ki müflisin ekonomik menfaatleri bu suç tipi ile korunan hukuki değer içerisinde yer almamaktadır.¹⁰

Bu suç tipi ile toplumsal bir koruma da sağlanmakta, kredi kurumları ve ekonomik sistemin etkin bir şekilde işlemesi de gözetilmektedir. Bir kişiye borç veren alacaklı kişilerin borçlunun malvarlığında hile ile azalmanın olmayacağına dair güven ile eylemde bulunması, bu konuda ülke menfaatleri bakımından da kredi sistemine ülkenin ekonomik düzenine güvenerek hareket etmesi gerekecektir. Bu itimat ortadan kalkar yahut zadelenirse, hiçbir kredi veren kişiler veya kuruluşlar, şirketlere borç vermeyecek, en azından borç vermekten imtina edecek ve ülke ekonomisi olumsuz yönde etkilenecektir. Hakeza alacaklıların bu güveni, özelde borçluların kendi borçlarından ödeme sorumluluğu yönünde itimat iken genelde de ülkenin ekonomik düzenine olan güvendir.

Doktrinde yalnızca bireysel korumanın söz konusu olduğunu savunan görüşler vardır.¹¹ Bu görüş Alman doktrininde bazı yazarlarca¹² ileri sürülmüştür ancak hakim görüş bu suç tipinde bireysel korumanın yanında kredi sistemi ile ekonomik düzenin de korunduğu kabul edilmektedir.¹³ Böylelikle alacaklıların kendi alacakları yanında kredi sistemi ile ülkenin ekonomik düzeninin de bu suçla korunan hukuki değer olduğu ifade edilebilecektir.¹⁴

Tam bu noktada ortaya çıkan tartışma hangi değer in öncelik taşıdığıdır. Bu suçla korunan asli hukuki değer, alacaklıların alacak hakları mı yoksa kredi sistemi ve ekonomik düzen midir? Aynı zamanda bu sorunun yanıtı, kanunda hangi başlıkta yer alması gerektiği konusunda da önemli fikirler

⁸ İbrahim Ercan, *İcra ve İflas Suçları Üzerine Bazı Düşünceler*, Selçuk ÜHFD, Cilt 13, Sayı 1, 2005, s. 19

⁹ Ali Hakan Evik, *Türk Ceza Hukukunda Hileli ve Taksirli İflas Suçları*, 2. Bs., İstanbul, On İki Levha, 2015, s. 196

¹⁰ Muhammed Demirel, *Hileli İflas Suçu*, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, İstanbul, 2018, s. 610

¹¹ Demirel, Age, s. 572. Radtker/Petermann, suç tipi kapsamında doğrudan iflas hukukuna bir bağlılığın olduğuna, ceza hukukunun bu şekilde bir özel hukuk dalı olan iflas hukukuyla yorumlanmasının dikkate alınması gerektiğine işaret ederek korunan hukuki değer in bireysel bir koruma sağladığına vurgu yapmıştır.

¹² Radtker, Henning/Petermann, Stefan, *“§§ 283 Bankrott”*, in *Münchener Kommentar zum Strafgesetzbuch*, StGB, Band 5, §§ 263-358, 3. Auflage, C. H. Beck, 2018, kn 3. Bu yazarlara göre suç tipi kapsamında doğrudan iflas hukukuna bir bağlılığın olduğuna, ceza hukukunun bu şekilde bir özel hukuk dalı olan iflas hukukuyla yorumlanmasının dikkate alınması gerektiğine işaret ederek korunan hukuki değer in bireysel bir koruma sağladığına vurgu yapmıştır.

¹³ Mustafa Artuç, Hasan Tahsin Gökcan, Osman Yaşar, *Türk Ceza Kanunu Yorumu*, Ankara, 2015, s. 5266

¹⁴ Bilhassa uluslararası nitelikte bir şirket in iflasının etkileri, sadece ülke ekonomisini değil, bu şirketle ortak faaliyet icra eden ya da bu şirket in faaliyetleriyle ilişkili şekilde iş gören birçok başka şirket ve dolayısıyla da ülke ekonomisinde de görünecektir. Bkz. Şanal Görgün, *Hileli ve Taksirli İflas*, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Dergisi, 1972, s. 435

verecektir. Türk Ceza Kanunu'nda 'Malvarlığına Karşı İşlenen Suçlar' başlığında düzenlenmiş olan hileli iflas suçunun, bu yerinin münasip olup olmadığı konusunda daha kapsamlı değerlendirmeler yapılabilecektir.

Öncelikle bu suç ile korunan hukuki değer alacak hakkı olduğu yönündeki görüşün, genel olan bir anlayış olduğu bilhassa ifade edilmekte olup klasik anlayışın bu yönde olduğu, zaman içerisinde dünyanın ekonomik ve teknolojik gelişmelerine mukabil kredi sistemi ve ekonomik düzenin de korunduğu yönündeki anlayışın geliştiği rahatlıkla ifade edilebilir.¹⁵ Üstelik bu anlayışın gelişmesi, toplumsal korumanın önde olması gerektiği, bireyselliğin tek veya birkaç kişiyi etkilerken toplumsal olanın toplumun geneli veya en azından bir kısmını etkilediği, bunun da öneminin ortada olduğu fikrine kadar gitmiştir. Hakeza toplumsal koruma kapsamında kredi sistemi ve ekonomik düzen ile yetinilmemeye başlanmış, başka değerlerin de göz önüne alınması gerektiği öne sürülmüş ve toplumsal korumanın aslında kapsamının genişletilmesi yoluna gidilmiştir.¹⁶

Bu durumda görüldüğü üzere hileli iflas suçlarıyla korunan hukuki değer, yalnızca borç verenlerin alacak hakları değil, aynı zamanda kredi sistemi ve ekonomik düzen ile bu düzene olan itimattır. Yani bu suçun 'Topluma Karşı Suçlar' ya da 'Ekonomi, Sanayi ve Ticarete İlişkin Suçlar' başlığı altında veya parade sahtecilik, resmi belgede sahtecilik, mühürlerde sahtecilik gibi kamu güvenine karşı suçlar düzenlenmesi daha münasip olabilirdi.¹⁷ Çünkü parada sahtecilik suçu çerçevesinde parayı yürürlüğe sokan şahıs da muhatabinin maddi anlamda zarar görmesine neden olmakta, malvarlığı hakkını ihlal edebilmektedir. Ancak bu suç tipi kapsamında sadece para basılmasının kamu güvenliğini ihlal ettiği, kamunun zararını beraberinde getirdiği bu bağlamda her ne kadar kişilerin de bireysel zararı söz konusu olsa da kamu güvenine karşı suçlar başlığı altında düzenlenmesi yönünde bir tercihte bulunulduğu görülmektedir. Ayrıca hileli suçlar açısından da aynı durumun söz konusu olabileceği, tehlike suçu olarak nitelendirilmesinin de bunun delillerinden olduğu, alacaklıların zararlarının öncelikli görülmüş olsaydı zarar suçu olarak telakki edilmek durumunda kalınacağı, oysa ki kredi sistemi ve ekonomik düzene yönelik tehlike suçu olduğu ifade edilebilecektir.¹⁸ Üstelik hileli iflas suçunun fiillerinin birçoğunun, belgede sahtecilik suçu ile Vergi Usul Kanunu'nun 359'uncu maddesinde düzenlenen 'Kaçakçılık Suçları' kapsamında yer alması da bu görüşü destekler nitelik arz etmektedir. Söz konusu hareketler, malvarlığını kaçırmaya yönelik tasarrufların ortaya çıkmasını önlemek için ticari defter, kayıt ve belgeleri gizleme ya da yok etme, sahte bir borç veya alacak ilişkisi olmadığı halde sanki böyle bir ilişki mevcutmuş gibi borçların artmasına neden olacak şekilde belge tanzim etme, gerçeğe aykırı muhasebe kayıtlarıyla veya sahte bilanço tanzimiyle aktif olduğundan az göstermektedir. Sonuç olarak belgede sahtecilik suçlarıyla benzer nitelikte değerlendirilmesinin mümkün olduğu söylenebilecektir.¹⁹

15 Nitekim Erman da 765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda yer alan iflas suçu düzenlemesinin özel hukuk prensipleri etkisi altında kalınarak ihdas edildiğini vurgulayarak bu hususa dikkat çekmiştir.

Bkz. Erman, Age, s. 186. Erman'ın bu eleştirisinin, mevcut düzenleme açısından da geçerliliğini koruduğu ifade edilebilir.

16 Nitekim iflas hukukuna ihale boyutuyla yaklaşıp ilgili hukuki değer olarak olası iflas masasının korunmasından bahsedebileceğine de dikkat çekilmektedir.

17 Demirel, Age., s. 575; Evik, Age, s. 113

18 Benzer görüş için bkz, Erman, Age, s. 186

19 Hakan Kızıllarlan, *Hileli ve Taksiratlı İflas Suçları*, Seçkin, Ankara 2006, s.39

3. SUÇUN UNSURLARI

3.1. Maddi Unsurlar

3.1.1. Fail

Faile ilişkin bazı farklı görüşler bulunmakta olup, bu tartışmalar suçun özgü bir suç olup olmadığı konusunda yoğunlaşmaktadır. Hileli iflas suçu, öğretilerde bazı görüşler tarafından kabul edilmese de hâkim görüş tarafından özgü suç olarak kabul edilmektedir.²⁰ Buna göre Özgenç, mevcut Türk Ceza Kanunu'nda bu suçun faili olabilmek için tacir sıfatını haiz olmaya lüzum bulunmadığını, suçun herhangi biri tarafından işlenebileceğini belirtmektedir.²¹ Hâkim görüş ise özgü suç olarak nitelendirmek ve dayanağını ise 'Malvarlığını eksiltmeye yönelik hileli tasarruflarda bulunan kişi, bu hileli tasarruflardan önce veya sonra iflasa karar verilmiş olması halinde...' şeklindeki ifadeden almaktadır.²² Doktrinde İzzet Özgenç ise iflas yolu ile takip edilebilecek iflasa tabi olan kişi ile hileli iflas suçunun failinin easen birbirine karıştırılmaması gerektiğini ve İcra ve İflas Kanunu'nun, 'İflas yolu ile takip, ancak Ticaret Kanunu gereğince tacir sayılan veya tacirler hakkındaki hükümlere tabi bulunanlar ile özel kanunlarına göre tacir olmadıkları halde iflasa tabi buldukları bildirilen hakiki veya hükmi şahıslar hakkında yapılır.' ifadesi neticesiyle TCK 161 karşısında özgü suç olmadığını belirtmektedir.²³

Bize göre bu suç özgü bir suçtur. Bu durum kanunda '...hileli tasarruftan önce veya sonra iflasa karar verilmiş olması halinde...' olarak belirtilmiş, objektif olarak isnad edilebilme koşuluna bağlanmıştır. İflas kararı, alacağını alamayan bir alacaklı tarafından açılabilip karara bağlandığından ve borçlu tüm borçları bakımından müflis olduğundan tacirlik sıfatını haiz olunmalıdır. Üstelik madde gerekçesinde de iflasa tabi bir borçlu olabileceği özellikle belirtilmiştir.

Suçun failine sadece borçlu kişi olarak bakılacak olursa bu suç, özgü suç olmaktan çıkabilecektir. Zira borçlu sıfatını herkes haiz olabilir.²⁴ Bu suç tipinde normal anlaşılan bir borçludan bahsedilmemektedir, bilhassa hakkında iflas kararı verilmiş veya verilebilecek bir borçludan söz edilmektedir. Dolayısıyla bu suçun failinin sadece borçlu kişiler olabileceği yönünde bir tartışmadan bahsedilmesi bu borçlu kişinin muhakkak iflasa tabi olmasının aranmaması, suçun özgü suç olmadığı yönündeki görüşün savunulmasına neden olabilecektir.

15.03.2018 tarih ve 30361 sayılı Resmî Gazete ilan sayısıyla yayımlanan kanun değişikliği ile yapılan bazı değişiklikler evvelinde iflasa tabi olmayan borçlu kişilerin de haklarında iflas kararı verilebilmesi mümkündür. Ancak bu hüküm, iflas kararı için borçlunun iflasa tabi bir kişi olmasına dair gerekliliğe istisna getirmekte ve bu kişilere de müflis sıfatı kazandırmaya imkân tanımaktaydı. Böylece bir borçlunun hakkında iflas kararı verilebilmesi için mutlaka iflasa tabi kişilerden olmasına istisna getiren konkordato kurumunun reddedilmesi halinde, artık sadece iflasa tabi borçlular hakkında iflas kararının verilebilmesine yol açacaktır.

²⁰ Mehmet Kürtül, *Açıklamalı-Örnekli-İçtihatlı İcra ve İflas Suçları*, Ekim 2012, s. 8; Timuçin Muşul, *İflas Suçları*, İstanbul, Filiz Kitabevi, 1998, s. 34; Uğur Ersoy, "Hileli ve Taksirli İflas Suçları", *Ceza Hukuku Dergisi*, S. 33, Nisan 2017, s. 79; Evik, Age, s. 125; Artuç/ Gökcan/Yaşar, Age, s. 5266

²¹ Özgenç, Age., s. 351, 352

²² Muşul, Age, s. 34

²³ Özgenç, Age., s. 352

²⁴ Evik, Age., s. 155

Yapılmış olan bu son dönem değişiklikleriyle iflas suçlarının dar bir faillik mevzii ile sınırlandırılarak sadece iflasa tabi bir borçlunun olabileceği rahatlıkla belirtilebilir. Gerçi bu durum madde gerekçesi ve objektif cezalandırılabilirlik bakımından da anlaşılmaktadır. Alman hukukunda da failin ödemeyi durdurması veya malvarlığı üzerinde iflas davası açılmış olması ya da iflas davası açılması talebinin malvarlığının yetersizliği nedeniyle reddedilmesi şeklindeki objektif cezalandırılabilirlik koşulu nedeniyle bu suçun özgü bir suç olduğu ifade edilmektedir.²⁵

3.1.2. Mağdur

Korunan hukuki değerden hareket edilmesi gerekirse alacaklı olan gerçek veya tüzel kişilerin suçun mağduru olduğu anlaşılmaktadır. Öte yandan toplumun her kesimi de suçun mağduru olabilecektir. Zira bu suç ekonomik düzen ve kredi sistemine yönelik işlenen bir suç tipidir. Bu duruma Yargıtay da 2006 yılındaki bir kararıyla destek olacak şekilde karar vermiştir. Söz konusu kararda, alacaklının iflas kararından sonra şikâyet etmesini doğru bulmayan ilk derece mahkemelerinin kararını, kamunun menfaati doğrultusunda doğru bulmamış ve temyiz istemini kabul etmiştir.²⁶ Biz de Yargıtay'ın görüşünü isabetli buluyoruz.

3.1.3. Konu

Suçun konusu tespit edilirken hukuk sistemimizdeki Türk Ceza Kanunu dışındaki bazı kanunlardan yararlanılması, hileli iflas suçunun mahiyetine uygun olacaktır. Hukuk sistemimiz içerisinde bu kanunların en başında İcra ve İflas Kanunu gelmektedir.

Öte yandan Hileli iflas suçu 5237 sayılı TCK sistematüğinde malvarlığına karşı suçlar bölümünde düzenlenmektedir. Bu bağlamda suçun konusunun malvarlığına ilişkin bir değer olduğu açıktır.²⁷ İLK m.184/1: "İflas açıldığı zamanda müflisin haczi kabil bütün malları hangi yerde bulunursa bulunsun bir masa teşkil eder ve alacakların ödenmesine tahsis olunur. İflasın kapanmasına kadar müflisin uhdesine geçen mallar masaya girer." Kanunun lafzından da çıkarılabileceği üzere, suçun konusu, maddi değeri olan her türlü maldır denilebilir. Cebri icraya konu olabilmesi, taşınır- taşınmaz tüm malların bu suçun konusu olabileceğini gösterir.²⁸

İflasın açılmasından itibaren borçlunun malvarlığı bünyesinde yer alan mallar ile borçlunun pasif malvarlığını oluşturup da sonradan bünyeye dâhil olan mallar suçun konusuna dâhil olacaklardır.²⁹ Bu bağlamda dava diğer taraftan devam ederken borçlunun emeğiyle kazandığı kazanımlar suçun konusu olamayacakken borçluya bırakılan miras veya bağışlar suçun konusu olabilecektir.³⁰

Manevi değeri olan mallara değinmekte fayda vardır. Manevi değeri olan mallar bu suçun konusunu oluşturmamaktadır. Aynı zamanda hiçbir değeri olmayan bir mal da bu suçun konusunu oluşturamaz.

25 Thilo Pfordte, Christian Sering, "§§ 283 Bankrott", in *Wirtschafts – und Steuerstrafrecht, Nomos Kommentar*, Nomos, Baden-Baden 2017, kn. 28

26 Yargıtay 11. Ceza Dairesi, 15.02.2006, 2005/3742 Esas ve 2006/931 Nolu Kararı

27 Nevzat Toroslu, *Cürümlerin Tasnifi Bakımından Suçun Hukuki Konusu*, Ankara, Sevinç, 1970, s. 61

28 Işıka, Age., s. 14

29 Özgenç, Age., s. 340

30 Artuç, Age., s. 487

Öğretide bazı görüşler³¹ haczedilemeyen malların bu suçun konusunu oluşturur savını ileri sürseler de eserlerinin bazı kısımlarında suçun konusunu oluşturmayacağını destekler nitelikte açıklamalar görülmektedir. Üstelik İİK 82'de haczedilemeyen mallar kalem kalem sayılmış olup bunun aksini ileri sürmek mümkün görünmemektedir. Buradan hareketle ev eşyaları aynı çatı altında bulunan kişilerin ortak kullanımına münhasır ise hacze konu olamayacaklardır. Ayrıca devredilemeyen satın alma hakkı ve mülkiyeti muhafaza ile satılan eşya gibi üçüncü kişilerin rehin olarak verdikleri eşyalar malvarlığı kısmı olamayacaklarından bu suçun konusu da olamayacaklardır.³²

Öte yandan kısmen haczedilebilen mallar da İİK'da sıralanmış olup bu kalemler borçlu ve aile efradının geçinmeleri için icra memurunda takdir edilip yeterli görülen taraf ayrıldıktan sonra haczedilebilmeleri mümkün olacaktır. Kısmi hacze kabil malvarlığı değerleri de bu suçun konusunu teşkil edebilecektir. Üstelik tam olarak veya kısmi olarak haczi kabil malların hukuki yollardan hukuka uygun bir şekilde kazılmış olmasının aranmadığını da belirtmekte fayda vardır. Örneğin, dolandırıcılık suçu işlenerek elde edilmiş bir eşya da bu suçun konusu olabilecektir.³³

3.1.4. Fiil

765 sayılı önceki Türk Ceza Kanunu kapsamında hileli iflas suçunun fiil özellikleri sayılmamış, sadece cezanın niteliği itibarıyla iki seneden beş seneye kadar ağır hapis cezası öngörülmüş idi. Öte taraftan fiillerin neler olduğunu daha iyi anlayabilmek için ise İcra ve İflas Kanunu madde 311'e bakmak gerekmekteydi.³⁴ Ancak güncel kanunumuzda hileli iflas suçunun hareketlerinin neler olduğu detaylı olarak işlenmiştir.³⁵ Bundan dolayıdır ki güncel kanunumuz belirlilik ilkesine daha uygundur denilebilir. Nitekim 765 sayılı önceki TCK'da müflisin açıklanmamış olması ve İİK 311'e atıf yapmış olması, kanunilik açısından da tartışmalara neden olabilmekteydi. Zira ceza kanununda olmayıp da başka kanunlara atıf yapılması be sefer de neye göre cezanın ihdas edileceği tartışmasını tetikleyebilirdi. Üstelik ceza kanununun bu gibi ceza ihdas konularını başka kanunlara bırakmasının, uygulamada avukat, hakim ve savcılara zorluklar yaşatabileceği; hukuk devleti ilkesinde tavize neden olabileceği düşünüldüğünde suç ve cezaların netliği bakımından da çelişkilere neden olabilecektir. Söz konusu uygulamanın güncel TCK'mız ile değiştirilmiş olması ve İİK ile irtibatın tali yönlerden sağlanması her türlü uyumsuzluğu gidermiş ve yerinde düzenleme olmuştur.³⁶

Bu bağlamda her ne kadar TCK ile 765 sayılı TCK'nın İİK 311'e atfı kaldırılmış olsa da bu durumu biraz irdelemekte fayda vardır. Zira TCK 161 ve İİK 311 arasında bazı benzerliklerin olması yanısıra yaptırım konusunda dahil ciddi farklılıkların bulunduğu ileri sürülmektedir. Bu nedenle bu iki hüküm arasındaki irtibatın irdelenmesinde fayda bulunmaktadır. İşin aslının İİK madde 311'in TCK madde 161'e göre bazı hareketler bakımından farklı ve fazla husus barındırdığından ve esasen TCK 161'de yer almayan bazı fiillerin artık suç olarak kabul edilmediğinden ve suç olmaktan çıkartıldığından kaynaklanmaktadır.³⁷ Binaenaleyh

31 Evik, Age., s. 120

32 Muşul, Age., s. 103

33 Demirel, Age., s. 592

34 Ayrıca Bkz. Dipnot 37

35 Bkz. 26.09.2004 ve 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu, Madde 161

36 Işıka, Age., s. 607

37 Ermenek, Age., s. 292

5237 sayılı TCK madde 161'in hileli iflas suçunun hareketlerini detaylıca düzenlemiş olması nedeniyle, İcra ve İflas Kanunu madde 311'i ilga ettiği kabul edilmektedir.³⁸ Ancak bazı yazarlar da İİK 311'deki fiillerin herhangi bir kanun ile bertaraf edilmediğini ileri sürmekte ve uygulanmasına devam edilmesinin uygun olacağını ileri sürmektedir.³⁹ Nitekim TCK 161'de yer alan hareketler örnek kabiline sayılmamış, sınırlı sayıda olarak düzenlenmiştir. Binaenaleyh Türk Ceza Kanunu madde 161'de düzenlenen hareketler, hileli iflas suçu için yeterli olacak; İcra ve İflas Kanunu madde 311'de sayılan hareketler ise dikkate alınmayacaktır. Zira dikkate alınması gerekseydi Türk Ceza Kanunu, suç ve cezalar bakımından temel bir kanun olduğu için zaten hareketler düzenlenir veya İcra ve İflas Kanunu madde 311'e 765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda olduğu gibi göndermeler veya atıflar yapılırdı.

Türk Ceza Kanunu madde 161 kapsamında yer verilen hareketler şu şekilde sıralanmıştır:

1. Alacaklıların alacaklarının teminatı mahiyetinde olan malları kaçıрма, gizleme veya değerinin azalmasına neden olma,
2. Malvarlığını kaçırmaya yönelik tasarruflarının ortaya çıkmasını önlemek için ticari defter, kayıt veya belgeleri gizleme veya yok etme,
3. Gerçekte bir alacak ve borç ilişkisi olmadığı halde, sanki böyle bir ilişki mevcutmuş gibi, borçların artmasına neden olacak şekilde belge düzenleme,
4. Gerçeğe aykırı muhasebe kayıtlarıyla veya sahte bilanço tanzimiyle aktifi olduğundan az göstermektir.

Söz konusu hareketler seçimlik olup sadece birinin işlenmesi suçun oluşması için yeterli sayılacaktır.⁴⁰ Ayrıca hareketlerden birden fazla işlenmesi durumunda cezanın belirlenmesi konusunda dikkate alınacaktır.

Hileli iflasın oluşması için sayılan hareketleri tek tek incelemekte fayda vardır, nitekim bazı fiillerde tartışmaların olduğu görülmektedir.

Standart hileli iflas fiillerinden sayılan ve en sık karşılaşılan alacaklıların alacaklarının teminatı mahiyetinde olan malların kaçırlmasına, gizlenmesine veya değerinin azalmasına neden olmaktır. Bu bağlamda kaçıрма, gizleme ve değerinin azalmasına neden olma şeklinde üç ayrı seçimlik hareketin olduğu göze çarpmaktadır. Belirtmek gerekir ki bu seçimlik hareketlerden İcra ve İflas Kanunu madde 311'de de bahsedilmektedir.

Kaçırmadan kastedilenin ne olduğuna değinmek yerinde olacaktır. Kaçıрма, failin yaptığı işlemlerle alacaklıların malvarlığı değerlerine erişiminin önüne geçmesini veya önemli derecede zorlaştırması demektir.⁴¹ Bu durum, alacaklı konumundaki borç veren kişinin o zamanda veya gelecekte erişimini imkânsız edecek şekilde alacak haklarının fiili yahut hukuki olarak sevk edilmesi şeklinde gerçekleşebilir. Bu durumda alacaklılardan saklanması amacıyla başka yerlere götürülmesi, paraların üçüncü kişiler hesabına karşılıksız aktarılması, malvarlığının satılarak ortadan kaldırılması, başışlanarak bertaraf edilmesi veya yakınlarla aktarılması bu bağlamda değerlendirilebilecektir. Önce de belirtildiği üzere bu suçta korunan hukuki değer tek bir alacaklı

³⁸ Eker Kazancı, Age., s. 158,159

³⁹ Saim Üstündağ, *Hileli İflas Suçları Ne Zaman Tamamlanmış Olur ve Böylece Bu Suçlarda Zamaşımı Süresi Ne Zaman İşlemeye Başlar?*, Yargı Dünyası, Sayı 118, 2005, s. 18. Burada yazar, 09.06.1932 Tarih ve 2004 Sayılı İcra ve İflas Kanunu, Madde 311 hükmünün tamamen ilga edildiğinden söz edilemeyeceğini, bazı hükümlerinin yine uygulanmaya devam edeceğini ileri sürmüştür.

⁴⁰ Özgenç, Age., s. 349

⁴¹ Yılmaz, Age., s. 273

olan kişinin alacak hakkı değil, tüm alacaklıların alacak hakkıdır. Dolayısıyla konkordato dışında herhangi bir özel menfaat temini durumunda da bu suçtaki kaçırma fiilinden bahsedilebilecektir. Başka önemli olan bir durum da yalnızca malvarlığı değerlerinin genel icra yoluyla alacaklının erişimine kapatılması yahut bunun önemli ölçüde zorlaştırılması durumunda mevzu bahis bu fiilin olmasıdır. Bir malvarlığı önceden sevk edilmiş ve halen hukuki devir gerçekleşmemişse dahi kaçırma vardır. Zira eylemsel olarak devrin gerçekleştiği bir halde kaçırma için ayrıca hukuki manada devir şartı yoktur.

Öte yandan ihmali olarak kaçırma eyleminin gerçekleştirilmesinin mümkün olduğu kabul edilmektedir. Zira borçlu, malvarlığında üçüncü kişinin tasarruf boyutunu önlemeyi ihmal eylemesi durumunda alacaklıya karşı bunu önlemekle de mükelleflik koşuluyla sorumlu olabilecektir. Gerçi hiçbir borçlu, alacaklıya devir amacıyla malvarlığını alacaklı lehine koruma yükümü altında değildir. Hasbelkader yalnızca birine borçlu olmak böyle bir cebir doğurmaz. Ancak borçlu, üçüncü kişi tarafından bizzat malların kaçırılmasına göz yummuş veya bilhassa neden olmuşsa bu sefer malı kaçırmayı engellemek ile mükellef sayılacaktır.

Bu noktada tam da borçlunun makul ve gündelik geçimini sağlamak amacıyla malvarlığından eksiltme veya kaçırmaları yapabilmemesinin doğal karşılanmaması her türlü izahtan varestedir. İcra ve iflas hukuku bakımından da iflas masasından müflisin geçimini sağlayabilecek ölçüde mal tahsisine izin verilebilir. Borçlunun geçim kriterinde güncel koşullar dikkate alınır, yoksa evvelki yaşantısına pek bakılmaz.

Her tacir, ticaret hayatı ve hukukunun kurallarından kaynaklı olarak basiretli davranmakla yükümlüdür. Nitekim hukuki değer dikkate alındığında bu ölçütün Kabul edilmesinin tercihe değer olduğuna vurgu yapılmaktadır.

Borçluya sağlanacak desteğin ne kadar olacağı konusunda, somut durum ve şartlara göre değerlendirilmelidir. Bu amaçla alacaklıların menfaatini koruma doğrultusunda daha somut ve belirlenebilir adımlar atılmış olacak ve tatmin olan bir alacaklı durumu biliyor olabilecektir. Tabiidir ki borçlunun yurtdışına çıkma gibi tehlike arz eden teklifleri bu kapsamda reddedilecektir. Bu durumda iflas masasından tahsilat yapılamayacak borçlu da buna göre alacaklıyı tehlikeye sokabilecek kaçışlar yapamayacaktır.

Malların gizlenmesine neden olmak fiili bakımından ise yine hem TCK 161'de hem de İİK 311'de düzenlenmiş, tıpkı 'kaçırma'da olduğu gibi malvarlığı parçalarını ya da iflas masasına aidiyetini alacaklının veya iflas masası idarecisinin bilgisinden uzak tutan her türlü saklama eylemi olacaktır.⁴² Malın bulunduğu inkâr edilmesi dahi bunun için yeterlidir. Bu bağlamda, iflas masasını idare edenlere yalan söylemek, erişimi önleyici iddialar ileri sürmek ve hatta gerekli bilgilerin verilmesi noktasında hukuki mükellefiyet olarak sükûnette bulunmakla da gizleme mümkündür.

Malvarlığı değerinin azalmasına neden olma eylemi bu bağlamda son fiil tipi olarak incelenecek olursa bu davranışın suçun serbest hareketli olup olmadığının ihtilafta kaldığı söylenebilir. Ancak bu durum netice ile ilgili olacaktır. Esasen nedensellik bağına yönelik dikkat çekici ifadelerin olması seçimlik hareketli bir suç olduğunu desteklemektedir.

Malvarlığını kaçırmaya yönelik tasarruflarının ortaya çıkmasını önlemek için ticari defter, kayıt veya belgeleri gizleme veya yok etme de bu suçun fiillerinden ikinci olanıdır. Bir kişinin ticari defter ve evrak tutma yükümlülüğü ticaret hukuku kurallarının tezahürü olabilir. Bu mükellefiyetlerin iş veya idare hukuku literatüründen değil de ticaret hukukundan kaynaklı olduğunu öylemek yerinde olur. Nitekim her tacir ticari işletme işlettiği için sicile defter kaydetmekle yükümlüdür. Defter tutmaktan kastedilenin şahsi manada değil de ticari manada olması gerektiği anlaşılmalıdır. Tacir, kendi defterini kendi tutabileceği gibi bir görevli de tayin edebilir. Bu görevlinin de ticari ortama uyum sağlaması beklenir ve ehemmiyetine göre tacirin tayin etmesi beklenir. Çünkü öte yandan da taksirli iflas suçuna neden olabilecek fiiller meydana gelebilir.

Bu kapsamda Türk Ticaret Kanunu madde 64'te, *'Her tacir, ticari defterleri tutmak ve defterlerinde, ticari işlemleriyle ticari işletmesinin iktisadi ve mali durumunu, borç ve alacak ilişkilerini ve her hesap dönemi içinde elde edilen neticeleri, bu Kanuna göre açıkça görülebilir bir şekilde ortaya koymak zorundadır. Defterler, üçüncü kişi uzmanlara, makul bir süre içinde yapacakları incelemede işletmenin faaliyetleri ve finansal durumu hakkında fikir verebilecek şekilde tutulur. İşletme faaliyetlerinin oluşumu ve gelişmesi defterlerden izlenebilmelidir.'* denmektedir. Dolayısıyla her tacir ticari defterleri tutmak ve bu defterlerinde her türlü mali alım- verimleri kaydetmek durumundadır. Buna mukabil TTK 66'da her tacirin işletmesinin açılışında taşınmazlarını, alacaklarını, borçlarını, nakit para tutarını ve diğer varlıklarını eksiksiz bir biçimde gösteren bir envanter raporu tutması gerektiğini belirtmiştir. Neticede tacir bu belgeleri düzenli ve özenli bir şekilde tutmalıdır.

Bir tacirin tutmakla yükümlü olduğu kayıtları tutmaması, kayıt altına herhangi bir şeyi almamış olması, ibrazını ihmal etmiş olması kayıtların gizlenmesi konusunda değerlendirmeye tabi olabilir. Burada önemli olan süredir ve ona göre değerlendirme yapılmalıdır.

Öte yandan hileli iflas suçunun icrai bir hareketle işlendiği yönündeki bir ifade kesinkes doğru olmayacak, bazen ihmali hareketle de işlenebilen bir suç olduğu yönündeki ifade muteber olacaktır.⁴³ Ayrıca tacir bakımından sorumluluk ve yükümlülüğünü yerine getirme imkânı olmalıdır ki tipiklik tezahür etsin. Öğretide baskın olan görüş bunları reddetmekte imkânsızlıklardan evvel tacirin önlemini almak ve ne gerekiyorsa onu yapması gerektiğini ileri sürmektedir. Elbette ki imkânsızlık hususunda tacirin kişisel kusuru olursa cezalandırılabilirlik şartları olacaktır.

Gerçekte bir alacak ve borç ilişkisi olmadığı halde, sanki böyle bir ilişki mevcutmuş gibi, borçların artmasına neden olacak şekilde belge düzenleme, suçun üçüncü fiil halidir. Burada senetteki borcun farklı gösterilmesi, hatır senedi gibi düzenlemeler bu suçu işlemeye neden olabilecektir.

Gerçeğe aykırı muhasebe kayıtlarıyla veya sahte bilanço tanzimiyle aktifi olduğundan az göstermek de son tipik fiildir. Burada gerçeğe aykırı bir kayıt tutmanın mevzu bahis olduğu görülmekteyse de esasen bilanço kayıtlarının az gösterilmesi de düşünülmelidir. Pasifinin aktifinden az göstermenin bu bent değil de yukarıdaki üçüncü bent kapsamında değerlendirilmesi gerekir.⁴⁴

43 Muşul, Age., s. 53

44 Yaşar, Gökcan, Artuç, Age., s. 5275

3.2. Manevi Unsur

Hileli iflas suçu hem doğrudan kast ile hem de olası kast ile işlenebilen bir suçtur.⁴⁵ İflasa tabi kişi, hareketler için bilerek ve isteyerek hareket edebileceği gibi, öngörerek ve kabullenerek de işleyebilir. Buna göre fail, bilerek ve isteyerek;

- i. Alacaklıların alacaklarının teminatı mahiyetinde olan malları kaçırmaması veya gizlemesi yahut da değerinin azalmasına neden olması;
- ii. Malvarlığını kaçırmaya yönelik tasarruflarının ortaya çıkmasını önlemek için ticari defter, kayıt veya belgeleri gizlemesi veya yok etmesi;
- iii. Gerçekte bir alacak ve borç ilişkisi olmadığı halde, sanki böyle bir ilişki mevcutmuş gibi, borçların artmasına neden olacak şekilde belge düzenlemesi;
- iv. Gerçeğe aykırı muhasebe kayıtlarıyla veya sahte bilanço tanzimiyle aktif olduğundan az göstermesi gerekmektedir.⁴⁶

Elbette bu suç, kural olarak olası kastla da işlenebilir⁴⁷ Ancak bu kuralın istisnasının olabileceğine de dikkat çekmek gerekmektedir. Şöyle ki yukarıdaki hareketlerden ticari defter, kayıt veya belgelerin gizlenmesi veya yok edilmesi, ancak malvarlığını kaçırmaya yönelik tasarrufların ortaya çıkmasını önlenmesi amacıyla gerçekleştirilmesi halinde suç teşkil edecektir. Bu anlamda ticari defter, kayıt veya belgelerin gizlenmesi veya yok edilmesi kapsamında bu suç, bir "amaç suç"tur.⁴⁸ Failde özel olarak bu yönde bir amaç bulunmadığı sürece ticari defter, kayıt veya belgelerin gizlenmesi veya yok etmesi bakımından bir kastın bulunması bir anlam ifade etmemektedir.⁴⁹ Öte yandan bu suçun TCK 161/b hükmü bakımından (*Malvarlığını kaçırmaya yönelik tasarruflarının ortaya çıkmasını önlemek için ticari defter, kayıt veya belgeleri gizlemesi veya yok etmesi*) bir amaç suçu olması nedeniyle kesinlikle olası kastla işlenemeyeceğini ileri süren görüş de bulunmaktadır.⁵⁰ Bu görüşün ileri sürdüğü gerekçe, suçun işlenebilmesi için mal azaltmaya yönelik hileli tasarrufların aranmasıdır. Bu hileler ise ancak bilerek ve istenerek tezahür ettirilebilir. Hileli tasarruflarla malı eksiltmek bilhassa suçun kendi vasfı olduğundan bağlı hareketli suça dayanan bu görüşün pek destekçisi olmamıştır.

3.3. Hukuka Aykırılık Unsuru (İlgilinin Rızası)

Bu suç tipi açısından hukuka uygunluk nedenleri arasından yalnızca ilgilinin rızasının bulunup bulunmadığı konusunda bir tartışma yapılabilir. Çünkü Türk Ceza Kanunu'nun "İlgilinin rızası" başlıklı 26'ncı maddesinin ikinci fıkrasına göre kişinin üzerinde mutlak surette tasarruf edebileceği bir hakkına ilişkin olmak üzere, açıkladığı rızası çerçevesinde işlenen fiilden dolayı kimseye ceza verilmeyeceği ifade edilmektedir. Bu çerçevede alacaklıların iflas masasının konusunu oluşturacak olan alacak hakları üzerinde borçlu lehine rıza göstermeleri durumunda borçlu konumundaki tacirin işlediği fiilin akibetinin ne olacağı üzerinde durulmalıdır.⁵¹

⁴⁵ Işık, Age., s. 618

⁴⁶ Kızılarslan, Age., s. 107; Yaşar, Gökcan, Artuç, Age., s. 5276

⁴⁷ Ali Parlar, *Türk Ceza Kanunu Şerhi*, C. 2, Bilge, Ankara 2015, s. 1954

⁴⁸ Demirel, Age., s. 612

⁴⁹ Parlar, Age., s. 1953

⁵⁰ Eker Kazancı, Age., s. 163

⁵¹ Demirel, Age., s. 614

Evleviyetle tipiklik bakımından bütün alacaklıların buna rıza vermesi gerekmektedir. Öte yandan kamunun menfaatini ilgilendiren bu suçta ilgilinin rızasının hukuka uygunluk nedeni olması taban tabana zıtlık teşkil edecek ve suçun ana yapısına uygun olamayacaktır. Buna rağmen öğretilerde bu suç tipinde ilgilinin rızasını mümkün görenler de vardır.⁵² Ne var ki yukarıdaki gerekçelerden dolayı pek destek gören bir görüş olamamıştır.

4. SUÇUN ÖZEL GÖRÜNÜŞ BİÇİMLERİ

4.1. Teşebbüs

Teşebbüs unsuru, hileli iflas suçunun niteliği bakımından farklı bir önemi haizdir. Zira teşebbüsün gerçekleştiğinin tespit edilebilmesi için hileli davranışların iflas kararından önce mi yoksa sonra mı gerçekleştirilmiş olmasına bakılmalıdır.⁵³ Bu kapsamda maddi unsur gerçekleşmeden önce bir iflas kararı var ise suçun tamamlanma anı; hareket neticesinin gerçekleştiği an olarak kabul edilecek, sırf hareket olması halinde ise bu hareketin gerçekleştiği an olarak kabul edilecektir.⁵⁴ Buradan hareketle kişi hakkında iflas kararının verilmesinden sonra da hileli iflas suçu teşebbüs aşamasında kalabilir.⁵⁵ Teşebbüs unsurunun genel kurallarının uygulandığını söyleyebiliriz. Bu nedenle icra hareketleri ile hazırlık hareketleri ayırımına dikkat edilmelidir.

Hileli davranışlar iflas kararından evvel gerçekleşirse suç, iflas kararının verilmesi anında tamamlanmış olacaktır.⁵⁶ Zira iflas kararı ile suçun hile boyutuna iflas manası da yüklenerek suçun bütünü oluşmuş olacaktır.⁵⁷ Dolayısıyla zamanın teşebbüs açısından ne kadar önemli olduğu ortadadır.

Yargıtay, Türk Ceza Kanunu yürürlüğe girdiğinde vermiş olduğu kararlarında, iflas kararına göre bir ayırma gittiği, maddi unsurları oluşturan hareketlerin iflas kararının verilmesinden evvel yapılması halinde suç tarihinin kararın kesinleşme tarihi olduğu ve zamanaşımının da bu tarihten itibaren işlemeye başlayacağı sonucuna ulaştığı görülmektedir.⁵⁸ Öğretilerde ise iflas kararını cezalandırılabilme koşulu olarak kusurun ötesine konumlandırılan bazı müelliflerin, suçun tamamlandığı anı iflas kararının verildiği an olarak kabul edenler vardır.⁵⁹ Bu yazarlar, suçun tamamlanma anını, iflas kararının verildiği an olarak kabul ederler. Yargıtay da son dönemlerde kararlarında değişikliklere giderek iflas kararının verildiği tarihe ilişkin olarak yapmış olduğu ayırımı kaldırarak suçun işlendiği tarihte hileli hareketleri esas almaya başlamış, iflas kararını görmezlikten gelmeye başlamıştır.

Hileli iflas suçunun sırf hareket suçu niteliği kazandıran hareketler açısından fiilin tamamlanmasıyla birlikte failin cezasız kalacak şekilde gönüllü vazgeçmesinden bahsedilemez. Öte yandan etkin pişmanlık ise

⁵² Yaşar, Gökcan, Artuç, Age., s. 5277

⁵³ Demirel, Age., s. 614

⁵⁴ Bakıcı, Age., s. 872; Eker Kazancı, Age., s. 164

⁵⁵ Demirel, Age., s. 615

⁵⁶ Ali Parlar, *Mustafa Öztürk, İstinaf ve Yargıtay Uygulamasında Muhafaza Görevini Kötüye Kullanma Hileli ve Taksirli İflas Suçları*, Aristo, İstanbul 2017, s. 246, 247

⁵⁷ Özgenç, *"İflas Suçları"*, Haluk Konuralp Anısına Armağan, s. 358, 359

⁵⁸ Ali Hakan Evik, *Hileli İflas Suçunda Suçun İşlendiği Tarihin Tespitine İlişkin Bir Yargıtay Kararının Değerlendirilmesi*, Prof. Dr. Nur Centel'e Armağan, Yargıtay 11. CD., 25.03.2008, 2008/352 E., 2008/1731 Sayılı K., s. 1087-1101

⁵⁹ Ali Hakan Evik, *Türk Ceza Hukukunda Hileli ve Taksirli İflas Suçları*, İstanbul, On İki Levha, 2015, s. 223

suçun tamamlanmasından sonra kovuşturma başlamadan evvel failin, yardım edenin ve azmettirenin bizzat pişmanlık göstermesi beklenir ve mağdurun bu suçta istinaden zararını telafi ederse mümkün olur. Telafi konusunda ise geri verme ve tazminat kapsamında mağdurun da rızası aranır, gelişigüzel bir telafi yöntemi kabul edilmemiştir.

4.2. İştirak

İştiraka ilişkin genel kuralların bu suç bakımından kabul edildiği söylenebilir. Bu suçun özgü bir suç olması kabul edildiği takdirde özel olarak bazı konulara iştirak bakımından değinmekte fayda vardır. Tacir olmayan ve tacirlik sıfatının yükümlülüklerini taşımayan bir kişi bu suçun faili olamayacaktır. Bu kişiler, ancak şerik olarak suçta iştirak edebilir.

Şunu belirtmekte fayda vardır ki, hileli iflas suçu genellikle tacirin kendi başına işlediği bir suç olmamaktadır. Çoğu durumda tacir ve beraberindeki muhasebesi veya yardımcıları da suçun içerisinde olmaktadır.

Muhasebecinin hem belgede sahtecilik yapması hem de hileli iflas suçunu işlemesi durumunda, belgede sahtecilik suçu kendisi açısından uygulanacaktır. Çünkü tacirler hileli iflas suçunun faili olabilirler. Bu durumda hileli iflas suçunun faili olan tacir, bu sefer belgede sahtecilik suçunun yardım edeni veya azmettirenini olabilecektir.

Suçun bir başkasına, işlettiren tacirin durumunu irdelemekte fayda vardır. Dikkat edilecek olursa suçun bentler halinde sayılan fiillerinde, 'neden olma' ibareleri yer almakta ve kanunilik ilkesi gereğince tacirin sorumlu olacağına bir parantez açılmaktadır. Dolayısıyla tacir, hileli iflas hareketlerine neden olursa artık fail olacaktır. Örneğin, muhasebeci gerçeğe aykırı bir kayıt tutmak istediğinde ve tacir de hileyle buna göz yumduğunda artık tacir sorumlu olacaktır. Ceza hukukumuzda buna yükümlülük suçları teorisi denilmektedir.⁶⁰Buradan hareketle muhasebeci gibi yardımcı görevlilerin yardım eden gibi sorumlu olacağı söylenebilir.

4.3. İçtima

Hileli iflas suçu kapsamında özel bir içtima kuralına yer verilmemiştir. Genel kuralların uygulanacağı söylenebilir. Ancak yukarıda sayılmış kanuni hareket kalemlerinden ard ardına meydana gelmesi halinde içtima bakımından nasıl değerlendirileceği belirtilmelidir.

Mezkur hareketlerin ard ardına meydana gelmesi, içtima bakımından bağımsız fiiller olarak addedilecektir.⁶¹ Örneğin belirli malvarlığı değerlerinin hem kaçırılması hem de değerinin azalmasına neden olunması söz konusu olacaktır ve tek suçtan ceza ihdas edilecektir. Ancak iki hareketin icra edilmesi mümkün mertebeye cezanın belirlenmesinde dikkate alınacaktır.

Bir başka husus ise bu hareketlerin muhakkak aynı anda gerçekleşmiş olmaması gerektiğidir. Seçimlik hareketlerin gerçekleşmesi ile de zincirleme suç hükümlerinin uygulanamayacağı belirtilebilir. Ancak Yargıtay bazı kararlarında zincirleme suç hükümlerine istinaden hüküm ihdas etmiştir.⁶²

⁶⁰ İzzet Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, İstanbul, Seçkin, 2016, s. 523, 524.

⁶¹ Demirel, Age., s. 622.

⁶² Bkz. Yargıtay 23. CD. 06.10.2016 tarih ve 2016/11899, 2016/8597 SK.

Öte yandan belgede sahtecilik suçu ile hileli iflas suçunun birbirinin tamamlayıcı suç olması durumunda nasıl bir cezalandırma yoluna gidileceği konusunda belirginlik olmalıdır. Bu konuya istinaden TCK madde 212'de özel bir hüküm vardır ve '*İçtima Sahte resmi veya özel belgenin bir başka suçun işlenmesi sırasında kullanılması halinde, hem sahtecilik hem de ilgili suçtan dolayı ayrı ayrı cezaya hükmolunur.*' denilmektedir.⁶³

Şayet tacir, yardımcı kişilerinin ticari defterleri bakımından azmettiren konumunda olur ise bu durumda belgede sahtecilik suçunun fiillerini işlemesi durumunda o hareketin cezai neticesinden sorumlu olacak ve cezalandırılacaktır. Ancak belgede sahtecilik suçunun hareketleri kapsamında birden çok hareketi ile gerçekleşen hileli iflas suçunda azmettiren konumunda olan tacirin zincirleme suç hükümlerine göre cezalandırılmasını ileri süren görüşler⁶⁴ vardır. Buradan hareketle iflasa tabi kişi hakkında tek hileli iflas suçundan ve cezası artırılmış tek bir belgede sahtecilik suçundan ayrı ayrı ceza verileceği söylenebilir.

5. YAPTIRIM VE DAVA ZAMANAŞIMI

5.1. Yaptırım

Hileli iflas suçunun cezası, üç yıldan sekiz yıla kadar hapis cezasıdır ve seçenek yaptırım olarak adli para cezası da öngörülmemiştir. Öte yandan bu suç, uzlaştırma kapsamında da değildir. Demek oluyor ki bu suçun kamu etkisi niteliği ağırdır ve Ceza Muhakemesi Kanunumuzda uzlaştırma kapsamında sayılmamıştır.

Faille bu suç kapsamında çıkar yolların tamamen kapatılmadığı da söylenebilir. Zira suçun tamamlanmasından sonra lakın kovuşturma başlatılmadan evvel fail, azmettiren, yardım edenin bizatihi pişmanlık göstererek mağdurun uğradığı zararı aynen geri verme veya tazminat suretiyle tamamen gidermesi halinde verilecek cezanın üçte ikisine kadar indirileceği belirtilmiştir. Üstelik etkin pişmanlığın kovuşturma başladıktan sonra fakat hüküm verilmesinden evvel gösterilmesi halinde verilecek cezanın yarısına kadarının indirileceği belirtilmiş, kısmen geri verme veya tazmin halinde ise etkin pişmanlık hükümlerinin uygulanabilmesi için mağdurun rızasının aranacağı ifade edilmiştir.

5.2. Dava Zamanaşımı

Hileli iflas suçunda dava zamanaşımının işlemeye başlayacağı an bakımından öğretide tartışmalar ortaya çıkmış, suçun tamamlandığı an ile cezalandırılabilirlik koşulunun konumlandırılması açısından farklı fikirlere göre şekillenmiştir.

İflas kararının verilmesi anını, kusurdan sonra olması gerektiğini savunan görüşler bakımından zamanaşımı süresinin işlemeye başladığı anı belirlerken zorluk yaşadıkları görülmektedir.⁶⁵ Yargıtay bu zorluğu, suçun tamamlanmasına rağmen zamanaşımı süresinin işlemeye başlamaması ve bunun bir karara bağlı tutulmasının beraberinde getirdiği ikilemi, zamanaşımı süresinin işlemeye başlayacağı anın belirlenmesi açısından ikili bir ayırım ile aşmaya çalışmaktadır.⁶⁶ Bu görüş, hileli hareketlerin iflas kararı verilmesinden

63 Talih Uyar, *Taksiratlı ve Hileli İflas*, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 11, İzmir, 2009, s. 941-972

64 Mahmut Koca, İlhan Üzülmüş, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 10. Baskı, Ankara, Seçkin, 2017, s. 516

65 Demirel, Age., s. 627

66 Elif Bekar, *Objektif Cezalandırılabilirlik Koşulları ve Bu Koşullar Bağlamında Türk Ceza Kanunu'nda Yer Alan Suçlar*, İstanbul, On İki Levha, 2017, s. 214

evvel gerçekleştirilmesi halinde suçun işlenme tarihi, iflasın kesinleştiği tarih olarak belirtmekte, şayet hareket(ler) iflas kararının verilmesinden sonra yapılırsa hileli davranışların yapıldığı tarih olduğunu savunmaktadır.⁶⁷ Buna karşılık ise öğretide bazı görüşler, zamanaşımında böyle ikili bir ayrıma gerek olmadığı ileri sürmekte, suçun işlendiği tarihin hileli davranışların gerçekleştirilmesine göre verilmesi gerektiğini ileri sürmektedir.⁶⁸ Buna mukabil, öğretide bazı görüşler zamanaşımı süresinin de bu andan itibaren işlemeye başlayacağını ileri sürmektedir.⁶⁹ Bizim kabul ettiğimiz görüş ise cezalandırılabilirlik koşulu tipikliğin eklentisi olarak görüldüğünde, suçun işlendiği an suçun tamamlandığı an olacak, yani bu koşulun gerçekleştiği ya da bu koşul zaten gerçekleşmiş ise hileli davranışların gerçekleştiği an olmalıdır. Bu durumda hem kanunilik ilkesine uygunluk olacak hem de cebri yorumlara lüzum görülmeyecektir.

6. SONUÇ

Çalışmamızda hileli iflas suçunun alacak haklarının yanı sıra kredi sistemi ve ülkenin ekonomik faaliyetleri çerçevesinde korumaya aldığı belirtilmiştir. Hileli iflas suçuyla korunan hukuki değer, ekonomik düzen, kredi sistemleri ve bunlara olan güvendir. Dolayısıyla da bu suçun, "Topluma Karşı Suçlar" başlığı altında ya "Ekonomi, Sanayi ve Ticarete İlişkin Suçlar" başlığı altında ya da parada sahtecilik, mühürde sahtecilik, resmî belgede sahtecilik suçları gibi "Kamu Güvenine Karşı Suçlar" kapsamında düzenlenmesinin daha makul olabileceği sonucuna ulaşılmıştır.⁷⁰

Ayrıca bu suç fiilin sayısı bakımından seçimlik, fiilin şekli bakımından icrai, bu icranın sürekliliği bakımından hem ani hem de mütemadi bir suç tipidir. Suçun oluşması için iflas kararı verilmeden önce veya sonra hileli davranışlarda bulunulması önemli değil; hilenin gerçekleştiği an önemlidir. Bu bağlamda netice itibarıyla bir somut tehlike suçu olduğu sonucuna varılmıştır. "Hileli tasarruflardan önce veya sonra iflasa karar verilmiş olması" şeklindeki koşula dair bu türden bir ikili ayrım yapılması ve bu ayrıma göre farklı sonuçlara ulaşılması yönündeki bu görüşümüzle birlikte suçun tamamlanması ve teşebbüs kurumuna dair de bazı neticeler ortaya çıkarılmıştır.⁷¹

İncelememizde hileli iflas suçunun suçların sistematigi bakımından nasıl konumlandırılacağı ve bu çerçevede nelerin ele alınması gerektiği, bu doğrultuda öğretide görüşleri ile harmanlanmış bir çalışma bulunmaktadır. Suç sistematiginde maddi unsurlar ile başladığımız incelememizi, gerek olmadığı takdirde bazı başlıklar açarak gereksiz tekrarlardan kaçınılmaya çalışılmıştır. Türk öğretisi ile Alman öğretisi bakımından bazı hususlarda karşılaştırma yapılarak Türk Ceza Kanunu bağlamında bazı sonuçlara ulaşmaya çalışılmıştır. Böylelikle bu çalışmanın günümüzde çok önemli bir niteliği haiz olan hileli iflas suçunun değeri bir kez daha anlaşılacak bu suçun önemine mukabil biraz daha katkısı amaçlanmıştır.

67 Bekar, Age., s. 213

68 Bekar, Age., s. 214

69 Sulhi Dönmezer, *Kişilere ve Mala Karşı Cürümler*, İstanbul, Beta, 1995, s. 404

70 Demirel, Age., s. 628

71 Demirel, Age., s. 628

7. KAYNAKLAR

- Artuç, Mustafa/Gökcan, Hasan Tahsin/Yaşar, Osman** (2015), *Türk Ceza Kanunu Yorumu*, Seçkin Yayıncılık, Ankara
- Bakıcı, Sedat** (2008), *5237 Sayılı Yasa Kapsamında Ceza Hukuku Özel Hükümleri*, C. 1, Adalet Yayınevi, Ankara
- Bekar, Elif** (2017), *Objektif Cezalandırılabilirlik Koşulları ve Bu Koşullar Bağlamında Türk Ceza Kanunu'nda Yer Alan Suçlar*, On İki Levha, İstanbul
- Bozkurt, Argun/Bozkurt, Asuman** (1989) "Hileli İflas Suçu Üzerine Bir İnceleme", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S. 5, İstanbul
- Demirel, Muhammed** (2018), "Hileli İflas Suçu", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, İstanbul
- Donay, Süheyl** (2007), *Türk Ceza Kanunu Şerhi*, Beta, İstanbul
- Eker Kazancı, Behiye** (2006), "Hileli ve Taksirli İflas Suçları", y.y., HPD Yayınları
- Erman, Sahir** (1993), *Şirketler Ceza Hukuku*, İstanbul
- Ermenek, İbrahim** (2014), "İcra ve İflas Kanunu'nda Öngörülen Cezai Hükümler Bakımından Ne Bis İn İdem İlkesinin Uygulama Alanı", *TAAD*, Y. 5, S. 19, İstanbul
- Ersoy, Uğur** (2017), "Hileli ve Taksirli İflas Suçları", *Ceza Hukuku Dergisi*, S. 33, İstanbul
- Evik, Ali Hakan** (2008), "Hileli İflas Suçunda Suçun İşlendiği Tarihin Tespitine İlişkin Bir Yargıtay Kararının Değerlendirilmesi", *Yargıtay 11. CD.*, 25.03.2008, 2008/352 E., 2008/1731 SK.
- Evik, Ali Hakan** (2015), *Türk Ceza Hukukunda Hileli ve Taksirli İflas Suçları*, 2. Baskı, On İki Levha Yayınları, İstanbul
- Evik, Ali Hakan** (2016), "Hileli İflas Suçu", *İstanbul Aydın Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Sayı 2, İstanbul
- Görgün, Şanal** (1972), "Hileli ve Taksirli İflas", *Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Dergisi*, C. IV, S. 1, y.y., Ankara
- Hafizoğulları, Zeki / Özen, Muharrem** (2016), *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler – Kişilere Karşı Suçlar*, 5. Baskı, US-A Yayıncılık, Ankara
- Işıka, Sertaç** (2013), "Hileli İflas Suçu", *İÜHFMD*, C. LXXI, S. 1, İstanbul
- İbrahim, Ercan** (2005), "İcra ve İflas Suçları Üzerine Bazı Düşünceler", *Selçuk ÜHFD*, C. 13, S. 1., y.y., t.y., Konya
- Kızıllar, Hakan** (2006), *Hileli ve Taksirli İflas Suçları*, Seçkin, Ankara
- Koca, Mahmut/ Üzülmüş, İlhan** (2017), *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 10. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara

- Kuru, Baki** (2016), *İcra ve İflas Hukuku Ders Kitabı*, Legal Yayıncılık, İstanbul,
- Kuru, Baki** (2006), "Türk Hukukunda İflasa Tabi Olan Şahıslar", Makaleler, Arıkan Yayınları, İstanbul
- Kürtül, Mehmet** (2012), *Açıklamalı-Örnekli-İçtihatlı İcra ve İflas Suçları*, İstanbul
- Muşul, Timuçin** (1998), *İflas Suçları*, Filiz Kitabevi, İstanbul
- Önder, Ayhan** (1994), *Şahıslara ve Mala Karşı Cürümler ve Bilişim Alanında Suçlar*, Filiz Kitabevi, İstanbul
- Özgenç, İzzet** (2009), "İflas Suçları", Haluk Konuralp Anısına Armağan, C. 2, Yetkin Yayıncılık, Ankara
- Özgenç, İzzet** (2016), *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Seçkin Yayınları, İstanbul
- Parlar, Ali** (2015), *Türk Ceza Kanunu Şerhi*, C. 2, Bilge, Ankara
- Pfordte, Thilo/ Sering, Christian** (2017) "§§ 283 Bankrott", in *Wirtschafts – und Steuerstrafrecht*, Nomos Kommentar, Nomos, Baden-Baden
- Radtke, Henning/Petermann, Stefan** (2018), "§§ 283 Bankrott", in *Münchener Kommentar zum Strafgesetzbuch*, StGB, Band 5, §§ 263-358, 3. Auflage, C. H. Beck
- Sözüer, Âdem** (2011), "Prof. Dr. Dr. h. c. mult. Hans-Heinrich Jescheck'in Türk Ceza Hukuku Reformuna Katkıları", Risk Altındaki Global Dünya Toplumunu ve Ceza Hukuku, İstanbul
- Toroslu, Nevzat** (1970), *Cürümlerin Tasnifi Bakımından Suçun Hukuki Konusu*, Sevinç Yayınları, Ankara
- Uyar, Talih** (2009), "Taksiratlı ve Hileli İflas", Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 11, İzmir
- Üstündağ, Saim**, (2005), "Hileli İflas Suçları Ne Zaman Tamamlanmış Olur ve Böylece Bu Suçlarda Zamanaşımı Süresi Ne Zaman İşlemeye Başlar?", S. 118, Yargı Dünyası, İstanbul
- Yıldırım, Mehmet Kâmil/ Deren Yıldırım, Nevhis** (2016), *İcra ve İflas Hukuku*, 7. Bası, Beta, İstanbul
- Yılmaz, Ejder** (2003), "Borçlunun Sözleşmeden Doğan Yükümlülüğünü Yerine Getirememesi'ne İlişkin Anayasa Hükümü ve İcra İflas Suçları", Prof. Dr. Ergun Önen'e Armağan, MÜHFD, Alkım, İstanbul

7.1. ELEKTRONİK KAYNAKLAR

- www.kazanci.com
- www.yargitay.gov.tr
- www.dergipark.gov.tr
- www.turkhukuk sitesi.com
- www.mevzuat.gov.tr
- www.lexpera.com.tr